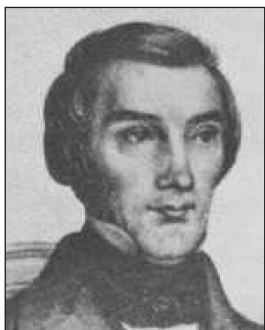

Svoboda a volební právo

FRÉDÉRIC BASTIAT (1801–1850)

Jedním z nejpodivnějších fenoménů naší doby, který pravděpodobně bude ohromovat naše potomky, je doktrína založená na této trojité hypotéze: in-

ertní podstata lidstva, všemocnost zákona a neomylnost zákonodárce. Tato trojice tvoří svatý symbol těch, kteří o sobě říkají, že jsou veskrze demokraté. Také se označují za sociální.

Jako demokraté mají v lidstvo neomezenou víru; jako sociální ale nemají lidi za víc než bláto.

Až bude takovýto sociální demokrat agitovat za politická práva, až bude agitovat za zvolení zákonodárcem, to budou pro něj lidé přirozeně moudří, nadaní obdivuhodným citem a jejich rozhodnutí bude vždy správné, nemohou se mýlit. Hlasovací právo nemůže být nikdy dost všeobecné. Netřeba žádných pojištěk.

Vůle a schopnost lidí správně volit jsou brány jako dané. Mohou se lidé zmylit? Copak nežijeme ve století osvícenců? Že by snad za lid měl rozhodovat někdo jiný? Nevydobyli si snad s velkým úsilím a za cenu velkých obětí svá práva? Neprokázali snad dostatečně svou inteligenci a moudrost? Nejsou snad dospělými lidmi? Nejsou snad schopni rozhodovat sami za sebe? Nevědí snad sami, co je pro ně nejlepší? Troufal by si snad někdo vyvyšovat se nad ně? Chtěl by si někdo osobovat právo rozhodovat a jednat za ně? Ne, ne, lid chce být svobodný, a tak to bude. Lid si chce své věci řídit sám, a tak to bude.

Jakmile je ale zákonodárce zvolen, to najednou prodělá jeho slovník dramatickou proměnu.

Lidé se najednou pro něj stanou pasivními, inertními a nevědomými a zákonodárce se promění ve všemohoucího. Nyní jen on musí iniciovat, řídit, organizovat a pobízet. Už nemůže lidi nechat svobodně konat, *laissez faire*. Přichází hodina despotismu. Všimněme si té fatální změny: Lidé, kteří během voleb byli tak moudří, tak

morální, tak dokonalí, najednou prodělají změnu, najednou směřují k úpadku. Nemohou ale lidé dostat aspoň trošku svobody? Ale kdež! Copak nevíte, že, jak řekl pan Considérant, „svoboda nevyhnutelně vede k monopolu“? Vždyť svoboda, to je konkurence a konkurence, podle pana Louise Blanca, je „systém, který ničí lidi a ruínuje podnikatele“! Tudiž svobodní lidé jsou tím více ožebračováni a ničeni, čím více mají svobody. Asi jako ve Švýcarsku, Holandsku, Anglii či Spojených státech? Copak nevíte, že konkurence, podle pana Blanca, „vždy vede k monopolu“ a že „tím pádem svobodný obchod vede ke zdražování“? Že „konkurence dělá z výroby sebedestruktivní aktivitu“? Že „konkurence vede k tomu, že se zvyšuje výroba a snižuje spotřeba“? Takže svobodní lidé vyrábějí, aby nespotřebovali! Nevíte, že „konkurence vede k utlačování a zhloupenutí“, takže je absolutně nezbytné, aby se do toho pan Blanc vložil?

Jakou svobodu je tedy možné lidem povolit? Že by svobodu vyznání? Ale kdyby se ta povolila, pak by to někteří lidé chtěli využít a stali by se ateisty! Tak snad svo-

NEZÁVISLÉ STÁTY V EVROPĚ

V této rubrice představujeme západoevropské země, které nejsou členy EU. Existenci nezávislých jurisdikcí považujeme za garanci svobody a prosperity v Evropě. Státy, na které se nevztahují daňové a jiné direktivy EU, mohou nízkým zdaněním a vysokou prosperitou dávat příklad ostatním zemím.

MONACKÉ KNÍŽECTVÍ

Rozloha: 2 km²

Počet obyvatel: 32 409

Hrubý domácí produkt na obyvatele: Monako si HDP neměří

Státní zřízení: Knížectví s demokraticky volenou 24 členou parlamentní radou (volit se smí od 21 let)

Měna: V Monaku se platí eurem, vlastní centrální banku nemají.

Míra přerozdělování: Podíl veřejných výdajů na HDP se v Monaku neměří, jelikož se neměří ani HDP. Vládní sektor zaměstnává 3 864 lidí, soukromý sektor 38 773.

Daně: V Monaku mají DPH – 5,5% na potraviny a 19,6% na ostatní věci, tedy o kousek vyšší než u nás (v ČR je sazba 5,0%, resp. 19,0%). Tím ale podobnost s českým zdaněním končí. Monako nemá daň z příjmu ani majetkové daně ani

daně z kapitálových výnosů. Důchodové pojištění, ze kterého plyne od 65 let nárok na důchod, má sazbu 7,26% na straně zaměstnavatele a 6,15% na straně zaměstnance (a neplatí se ze mzdy nad 3828 euro měsíčně), nedůchodové sociální pojištění má sazbu 16,4% na straně zaměstnavatele a měsíční strop, nad nímž se nezvyšuje, je 6600 euro měsíčně.

Obchodní vztahy: Monako je součástí celní unie EU, na hranici s Francií proto nejsou celní kontroly a zboží ze zámorí dovezené do Monaka je zatížené evropským clem. Monako také uplatňuje sazby spotřebních daní (benzín, alkohol, cigarety) dle práva EU.

Zdroj: www.monaco.gouv.mc, www.caisses-sociales.mc

bodou vzdělávání? Ale co kdyby rodiče platili profesorům, aby jejich děti učili nemorální věci a bludy? Kdyby se, podle pana Thierse, vzdělávání ponechalo národu ke svobodné volbě, pak by přestalo být národní a my bychom naše děti učili názory Turků a Hindů. Takže díky zákonnému despotismu ve vzdělávání mají nyní naše děti to štěstí, že se učí vznešeným názorům Římanů. Tedy snad svobodu práce? To by ale znamenalo konkurenci, která přece zanechává nespoteřovanou výrobu, a tak ruší podnikatele a ožebračuje lid. Že by snad svobodu obchodu? Ale vždyť každý ví, a obhájci ochranných cel to dokazují do omrzení, že svobodný obchod ruší každého, kdo se do něj pustí, a že bychom prosperovali, musíme svobodu obchodu omezit. Takže snad alespoň svobodu sdružování? Ale podle socialistické doktríny se svoboda a sdružování navzájem vylučují a cílem socialistů je sebrat lidem svobodu právě proto, aby je ke správnému sdružování donutili!

Sociální demokraté tedy nemohou v dobré víře lidem nechat žádnou svobodu, protože věří, že lidé ze své povahy směřují, pokud tito pánové neudělají pořádek, celkově k úpadku a demoralizaci.

Vyvstává tak důležitá otázka: Když jsou lidé tak neschopní, nemorální a nechápaví, nač tedy s takovou naléhavostí hájit všeobecné volební právo?

Požadavky těchto organizátorů společnosti přináší další otázku, kterou jsem jim často kladl, a kterou pokud vím, nikdy nezodpověděli. Jestliže je přirozené směřování lidí tak špatné, že není možné nechat lidi svobodnými, jak to, že směřování těchto organizátorů lidí je vždy dobré? Nepatří snad zákonodárci a jejich úředníci také k lidské rase? Nebo snad věří, že jsou z jiného těsta než zbytek lidí? Tvrdí, že společnost, když se ponechá sama sobě, směřuje nevyhnutelně k sebezničení, protože instinkty lidí jsou zvrácené. Oni chtějí tento úpadek zastavit a nasměrovat společnost správným směrem. Zřejmě dostali z nebe inteligenci a nadání, které je staví vysoko nad své spoluobčany. Ať nám ukáží svůj patent na nadřazenost. Chtěli by být našimi pastýři, my máme být jejich ovečkami. Takové uspořádání nutně předpokládá, že nám jsou přirozeně nadřazení. Máme tedy právo požádat je, aby svoji nadřazenost prokázali.

Já tímto nezpochybňuji jejich právo vymýšlet různé sociální kombinace, propagovat je, hájit je, a zkoušet si je na sobě – na své vlastní útraty a riziko. Odmítám však jejich právo aplikovat jejich projekty na nás prostřednictvím zákonů, tj. donucením a z našich daní.

Nežádám, aby se proudhonisté, cabestisté, fourierovci, universitisti a protekcionisti zřekli svých rozličných idejí, ale žádám,

aby vzdali myšlenku, kterou mají všichni společnou, že nás budou *nutit* žít podle jejich, podílet se na jejich národních podnicích, bezúročných půjčkách, řecko-římském konceptu morálky a jejich regulacích obchodu. Chci jen, abychom se o těchto jejich projektech mohli rozhodovat sami, abychom nebyli k jejich přijímání nuceni, ať přímo či nepřímou, uznáme-li, že jsou v rozporu s našimi zájmy nebo v rozporu s naším svědomím.

Jejich úmysl zmocnit se moci a daní nejenže předpokládá násilí a okrádání, ale implikuje rovněž tuto falešnou hypotézu: organizátoři lidstva jsou neomylní a lidstvo neschopné.

Proč tedy, když jsou lidé neschopní rozhodovat sami za sebe, se tolik volá po všeobecném volebním právu?

Tento rozpor v pojmech se bohužel odráží v našich událostech. Ačkoliv Francouzi byli vždy první v boji za svá práva, nebo lépe v boji za své politické požadavky, máme ze všech národů nejméně regulace, nejméně byrokracie a nejméně vykořisťování. Proto také ze všech národů u nás nejméně hrozí různé revoluce.

*Frédéric Bastiat (1801 – 1850)
byl francouzský ekonom a politik,
zastávající principů laissez faire.
Text je úryvkem z jeho díla Zákon.
Překlad z francouzštiny PM.*

Občanská ekonomie Waltera Williamse

Možná jste dostali výtisk tohoto časopisu zdarma. Znamená to, že vás přečtení tohoto článku nic nestojí? Ne. Přečtení tohoto článku rozhodně není zadarmo. Kdybyste totiž zrovna nečetli tento článek, mohli jste se dívat na televizi, dělat domácí úkol nebo si povídat se svojí ženou. Náklady pořízení či dělání čehokoliv jsou vyjádřeny tím, co muselo být obětováno. I když jste třeba nemuseli zaplatit ani haléř výměnou za přečtení tohoto článku, neznamená to, že jste nenesli žádné náklady.

Náklady obětované příležitosti

Cena tedy není úplným měřítkem nákladů. Ještě zřetelněji to uvidíme na následujícím příkladu. Představte si, že žijete v St. Louis. Řekněme, že cena za ostříhání u místního holiče je 20 dolarů. Dozvíte se, že úplně stejné ostříhání stojí v Charlestonu v Jižní Karolině 5 dolarů. Budete považovat stříhání v Charlestonu za levnější? Má sice mnohem nižší cenu, ale mnohem větší náklady. Museli byste obětovat mnohem více časových, cestovních a dalších nákladů na to, abyste se do Charlestonu k holiči dostali.

Lidé si často představují náklady jako

pouze materiální oběť, ovšem při konkrétní volbě může být obětován čistý vzduch, volný čas, morálka, klid, rodinná harmonie, bezpečí, nebo jakákoliv jiná hodnota. Např. když strávíte příjemný večer s partou kamarádů a vrátíte se domů pozdě v noci, můžete zjistit, že nákladem bylo narušení rodinné harmonie.

Náklady ovlivňují naši volbu v mnoha ohledech. Pro účely následující diskuse budeme předpokládat, že veškeré náklady nese ten, kdo volbu provádí.

Zákon poptávky

Nejdůležitějším zobecněním lidského chování je, že čím větší jsou náklady určité volby, tím méně budeme dané věci volit. Toto zobecnění stojí za zákonem poptávky. Pro zjednodušení nyní předpokládejme, že cena odráží náklady. Zákon poptávky může být formulován různě: čím nižší je cena něčeho, tím více toho bude poptáváno, a naopak. Také lze konstatovat, že existuje cena, při níž je člověk ochoten poptávat dané věci více, resp. méně. Nebo jednoduše lze říci, že existuje inverzní vztah mezi cenou zboží a poptávaným množstvím.

Proč se lidé takto chovají? Nejjednodušší odpověď je, že lidé se neustále pokoušejí být na tom lépe. Kdyby např. při růstu ceny ropy lidé tento růst ignorovali a poptávali stále stejné množství, zbylo by jim méně peněz na jiné věci a byli by na tom hůře. Kdyby našli za dražší ropy náhražku, zbylo by jim peněz více a byli by na tom lépe. Proto vyšší ceny ropy vytvářejí motivace k nakupování více izolace, lepších oken, tlustších svetrů nebo stěhování do teplejších krajů. Tyto volby a mnoho dalších představují substituty, které nám umožňují snížit spotřebu ropy.

Když lidé říkají, že určité množství nějaké věci prostě spotřebováno být musí bez ohledu na cenu, je to jakoby říkali, že zákon poptávky neexistuje a že neexistují substituty. Není to pravda. Zákon poptávky funguje vždy – i u diabetiků, kteří potřebují inzulin. Může se diabetik obejít bez 50 jednotek inzulinu denně? Zákon poptávky říká, že při určité ceně, řekněme 1000 dolarů za jednotku ano. Pro každou věc existuje vždy minimálně jeden substitut – prostě se bez dané věci obejít. V případě diabetika obejít se bez inzulinu. Ačkoliv nemít inzulin znamená nepochybně nepřijemné ná-

sledky, je to přeci jen pravděpodobný substitut inzulínu při ceně 1000 dolarů za jednotku. Řekli byste „Pane Williamsi, taková ekonomická analýza je krutá!“ Není ale o nic krutější než zákon zemské přitažlivosti, který predikuje, že když skočíte z mrakodrapu, zabijete se při dopadu. Oba výsledky jsou nepříjemné, ale taková je realita. A opravdu – miliony bližních na zeměkouli jsou nuceni dnes a denně akceptovat výše uvedený substitut inzulínu.

Čím nižší je cena, tím více lidí bude věc chtít, čím vyšší je cena, tím méně bude poptáváno. Je ale důležité uvědomit si, že podstatná je relativní cena, ne absolutní cena. Relativní cena je cena vyjádřená v relaci k jiné ceně. Mám jeden příklad, kterým často nachytám prváky. Představte si, že vám firma nabídne dvojnásobný plat, pokud půjdete pracovat do jejich pobočky ve Fairbanks na Aljašce. Považovali byste to za dobrou nabídku? Někteří studenti bezmyšlenkovitě říkají, že by takovou nabídku vzali. Pak se jich ale zeptám, co až zjistí po svém příjezdu, že nájemné je více než dvojnásobné, jídlo, oblečení a benzín je o sto nebo dvě stě procent dražší. Nakonec i když plat je v absolutním vyjádření dvojnásobný, v relaci k ostatním cenám poklesl.

Ještě záladnějším příkladem toho, že chování ovlivňují relativní a ne absolutní ceny, je zjištění, že manželské páry s malými dětmi, které nelze nechávat doma bez dozoru, utrácí více, když spolu vyjdou

večer ven, než manželské páry bez dětí. Na jejich rozhodnutí nemá vliv ani tak vkus a příjem, jako především relativní ceny. Představme si drahý večer zahrnující řekněme večeři a koncert za 50 dolarů a levnější večer, zahrnující jen kino za 20 dolarů. Volba pro drahý večer s večeří a koncertem by znamenala, že pár bez dětí by obětoval dvě a půl návštěvy kina, které by mohli jinak mít. Pár s dětmi musí platit hlídání dětí za 10 dolarů ať už jdou na drahý večer nebo na levnější variantu. Když započteme i náklady na hlídání, je cena drahého večeru 60 dolarů a cena levného večeru jen s kinem 30 dolarů. To znamená, že pár s dětmi, když jde na večeři a koncert, obětovává jen dva večery s kinem. Večer s koncertem a večeří je tedy pro manžele s dětmi relativně levnější než pro pár bez dětí. A protože je pro ně relativně levnější, můžeme očekávat, že když si vyjdou ven manželé, kteří mají děti, budou utrácet více. Na to není třeba ekonomická analýza. Realita bude asi takováto: Muž jednou navrhne: „Miláčku, co kdybychom si objednali hlídání a zašli si dnes večer do kina!“ a žena řekne: „To nedává smysl. Když už zaplatíme 10 dolarů za hlídání, tak ať už těch deset dolarů stojí za to. Pojdme na večeři a pak na koncert!“

A co jiný příklad relativních cen? Představme si, že káva stojí dolar za půl kila a že týdně kupujete dvě balení. Doslechete se, že chladné počasí v Brazílii zničilo většinu úrody a očekává

se, že cena kávy půjde nahoru. Co uděláte a proč? Hádám, že nakoupíte výjimečně větší množství kávy nyní. Ale proč? Průměrný člověk odpoví – abych ušetřil. To je v pořádku, ale není to odpověď úplná. Opět funguje zákon poptávky. Pokud se očekává, že příští týden cena kávy vzroste, znamená to, že nynější cena kávy relativně poklesla vzhledem k ceně kávy o týden později – a zákon poptávky říká, že když cena klesá, lidé budou poptávat větší množství. Funguje to i opačně. Pokud se očekává, že ceny kávy poklesnou, koupili byste tento týden méně kávy. Proč? Protože ceny kávy tento týden relativně vrostly ve srovnání s cenami za týden.

Mohli byste říci, že tento příklad s kávou je hodně zjednodušený, ale přesně tento princip je v pozadí trhů s deriváty a futures na chicagské komoditní burze, kde lidé bohatnou (a občas chudnou) tím, že odhadují budoucí ceny komodit.

V příští lekci se budeme zabývat tím, co zákon poptávky říká o diskriminaci a dalších lidských volbách.

Walter Williams učí ekonomii na Universitě George Masona.

Publikováno s laskavým svolením Foundation for Economic Education (www.fee.org), která sérii

„Economics for the Citizen“ otiskuje v časopise Freeman: Ideas On Liberty. Překlad PM.

Åland zvažuje vystoupení z EU

Vláda Ålandu, autonomní oblasti Finska, zvažuje vystoupení z EU. Podnětem se stala žaloba Evropské komise u Evropského soudu vedená proti Finsku, která má zabránit Ålandu v možnosti prodávat bez spotřební daně tradiční žvýkácký tabák. „Na otázku komisařky Margot Walströmové, zda hodlá Åland následovat Grónsko a opustit Evropskou unii, jsem jí odpověděla, že pokud by soudní rozhodnutí mělo probíhat o nás bez nás, těžko můžeme zůstat v EU, protože to ukazuje na vážnost demokratického deficitu, kterému musí Åland v EU čelit. Vyjádřila jsem narůstající nespokojenost s dalekosáhlými detailními regulacemi, které na nás EU uvaluje,“ uvedla ålandská ministryně pro evropské záležitosti Britt Lundbergová (na obrázku). Další ministři

souostroví ji v jejím postoji podpořili. Grónsko, autonomní součást Dánska, opustilo tehdejší Evropské společenství v roce 1985.

Åland (26 711 obyvatel) je finské autonomní souostroví ležící mezi Finskem a Švédskem. Jediným oficiálním jazykem je švédština. Åland má 30-členný parlament s právem vytvářet autonomní legislativu, kterou může ve výjimečných případech vetovat finský prezident. Åland např. nemůže určovat daně, ale na základě ujednání mezi Finskem a Ålandem vrací finská vláda daně vybrané na Ålandu zpět na souostroví, které je plně zodpovědné za jejich utracení. Finská armáda nesmí na Åland vstoupit a Ålandané neslouží ve finské armádě. Na Åland se nevztahují ani mezinárodní smlouvy dojednané Finskem, pokud je současně neratifikuje ålandský parlament. Když Finsko vstupovalo do EU, podpořil Åland přístupovou smlouvu jen na základě protokolu připojeného ke smlouvě, který Ålandu zachovává řadu výjimek, včetně toho, že bruselské daňové směrnice (minimální sazby spotřebních daní a DPH) se na Åland nevztahují. Vody v okolí souostroví nepatří do společných vod EU, což mj. umožňuje prodej bez spotřební daně na lodích plujících v ålandských vodách. Toto právo Ålandu nyní Evropská unie zpochybňuje. HDP na obyvatele je na Ålandu 34 194 euro (2002), což je 1,5krát více než ve zbytku Finska nebo ve Švédsku, míra nezaměstnanosti je 1,8%.

Zdroje: www.aland.fi, <http://euobserver.com/9/20846>, www.centern.aland.fi

ÚŘAD NA ZRUŠENÍ

V této rubrice představujeme úřady, které žijí z peněz daňových poplatníků a jejichž existence je zbytečná nebo dokonce škodlivá. Jsme přesvědčeni, že odstraňování zbytečných úřadů je jediná cesta k omezení korupce a účinná cesta ke snížení daňového břemene.

Státní fond ČR na podporu české kinematografie

Roční rozpočet: 70 milionů

Administrativní náklady: 3 miliony

Činnost: Fond rozděljuje dotace filmařům. Jeho příjem tvoří poplatek ve výši 1 Kč z každé prodané vstupenky do kina (13 milionů) a autorské poplatky ze státních filmů vyrobených v letech 1965-90 (39 milionů). Fond utratil 3 miliony na administrativní a konzultační služby a 66 milionů na dotace filmařům. Několik milionů dostaly v roce 2004 filmy „Anna“ Alice Nellisové, „Snowboardáci“ Karla Janáka, „Post Coitum“ Juraje Jakubiska, „Hezké chvíle“ Věry Chytilové, „Příběhy obyčejného šílenství“ Petra Zelenky, „Pouta“ Lubora Dohnala a další.

Nový zákon: Podle zákona, který schválili poslanci na konci ledna, mají poplatky za vstupenky do kina stoupnout na 2 % z ceny vstupenky. Nově mají do fondu přispívat komerční televize novou daní 3 % z tržeb za reklamu a prodejci videozáznamů 3 % z ceny videokazet a DVD. Očekává se nárůst příjmů fondu o 300 milionů. Odměny členů rady fondu mají vzrůst celkem na 4 miliony korun.

Hodnocení: Dotace vyvoleným producentům pokrývají trh, když někteří dotace dostanou a jiní ne. Místo vkusu a zájmu diváka rozhoduje náklonnost rady složené ze zástupců zájmových skupin na filmovém trhu. Poplatky ze vstupenek a reklamy jsou ve skutečnosti neospravedlnitelnou spotřební daní. Nový zákon navrhuje zvýšit zdanění o 350 milionů ve prospěch filmařské lobby. Vyrábění filmů je podnikání jako každé jiné; kdo nedokáže vyrobit film z peněz získaných na základě dobrovolného kontraktu, bez peněz odebíraných lidem na základě zákona pod hrozbou uvěznění, nemá na trhu výroby filmů co dělat.

Verdikt: Místo schvalování nového zákona, který zvýší roli státu ve výrobě filmů, by fond měl být zrušen a poplatky ze vstupenek by měly být zrušeny. Odstranění daně ze vstupenek by zvýšilo poptávku diváků po filmech a filmaři by mohli bojovat o peníze diváků čestně, za rovných podmínek a bez hrozby násilí.

Laissez-Faire, měsíčník pro svobodu jednotlivce. Čte se [lese-fér]. Vydává: občanské sdružení Laissez Faire. Adresa: Bozděchova 8, 150 00 Praha 5. Tel.: 603 228 753, mach@iol.cz. Redakční rada: Petr Mach, Tomáš Jirsa, Jaroslav Bachora, Dalibor Roháč. Internetový archiv: www.petrmach.cz. Číslo účtu: 1011153517/5500. Náměty, články, reakce, zájem o předplatné, zájem o inzerci uvádějte na výše uvedený kontakt. Registrace MK 8183. ISSN 1212-8597

Město Třešť a Nadační fond J. A. Schumpetera
pořádají 27.-29. června 2006 mezinárodní konferenci

NEO-SCHUMPETERIAN ECONOMICS: AN AGENDA FOR 21ST CENTURY

Záštitu nad konferencí převzal
prezident České republiky Václav Klaus.

Vedle prezidenta ČR budou hlavními řečníky konference světové kapacity z oblasti ekonomie – profesor Christian Seidl z německé univerzity z Kielu, profesor Augsburské univerzity Horst Hanusch, bývalý prezident International J. A. Schumpeter Society
Yuichi Shionoya z Tokia.

V rámci konference se uskuteční řada dalších přednášek a seminářů k tématu neoschumpeterovské ekonomie.

Pro více informací a přihlášení se na mezinárodní konferenci viz internetové stránky konference
www.schumpeter.cz/konference